

Чи стане знову гра провідною діяльністю дошкільника?

Мода на «ранній дошкільний розвиток», що перетворює дитсадки на нижчий ступінь шкільного навчання, позбавляючи малюків ігор, невинуватих ні з погляду педагогіки, ні з погляду психології. Більше того, ця мода несе негативні соціальні наслідки. Необхідно повернутися до традиційного дошкільного виховання, при якому діти в основному граються.

Ключові слова: дитячий садок, виснаження, перевантаження, психологічні особливості, сюжетно-рольові ігри, ігрові сюжети, невміння гратися, ворожість до однолітків.

Berezina O. M. Will the Game Become Leading Activities of Preschoolers Again?

Today's fashion for „early preschool development”, turning kindergartens on the lowest step of school training and depriving children of games, is unjustified neither from the point of view of pedagogics, nor psychology. This fashion has negative social consequences. It is necessary to return to traditional preschool education, where children mostly play.

Key words: kindergarten, exhaustion, overload, psychological features, role-playing games, game stories, inability to play, hostility to children of the same age.

Постановка проблеми. Останнім часом головною турботою батьків, коли їх дитина досягає трьох років, стають не іграшки, не казки й потішки і навіть не зміцнення здоров'я, а... її вступ до школи. Це дивно, але зрозуміло. Для того, щоб дитину взяли в «хорошу школу» (а значить, для того, щоб вона отримала пристойну освіту, а потім вдало влаштувалася в нашому важкому житті), їй вже в шість років потрібно витримати солідний іспит на «готовність». Отже, треба якомога раніше почати навчання. А оскільки самим вчити ніколи, та й незрозуміло, як навчати трирічну дитину, одна надія на професіоналів, тобто на дитячий садок. І батьки шукають такий дитячий сад, у котрому якомога раніше і якомога більше вчать. Вчать читати, рахувати до 100, вчать іноземної мови, логіки, риторики, граматики, математики та ін. За такий дитячий сад вони готові платити чималі гроші – адже для майбутнього дитини нічого не шкода! І вихователі, відповідно до законів ринкової економіки, охоче йдуть назустріч споживачеві (тобто батькам) і вчать. Хоча не можна перевантажувати дитину тією інформацією, яку очікують батьки.

У результаті система дошкільного виховання все більше перетворюється на нижчий ступінь шкільного навчання. Незважаючи на прогресивні й гуманістичні концепції вчених, незважаючи на політику Міністерства освіти і науки, його заклик зберегти дитинство, страх перед майбутнім бере своє і «готовність до школи» стає головною метою батьків, вихователів і навіть психологів, які працюють у дитячих садах. Ця тенденція є не тільки невинуватеною – ні з педагогічної, ні з психологічної точок зору, але й вельми небезпечною, з негативними соціальними наслідками.

Виклад основного матеріалу. Справа в тому, що через свої психологічні особливості діти дошкільного віку (до 7 років) не здатні до усвідомленої й цілеспрямованої

навчальної діяльності. Знання та вміння, придбані в ситуації навчальних занять, та не включені в контекст життєвих інтересів дітей, не мають для дошкільнят особистого сенсу, а тому погано засвоюються і не несуть розвивального ефекту. Навіть завчивши які-небудь терміни і формулювання, діти не розуміють їх і не можуть використовувати. Так, наприклад, завчивши назви окремих місяців або днів тижня, вони не знають, яка зараз пора року, або запам'ятавши на заняттях прийменники (*над, під, зверху* та ін.), вони не використовують їх у своїх діях. Такі завчені знання, відірвані від реального життя дітей, залишаються безглуздими мовними штампами. Незважаючи на величезні зусилля педагогів і розумове виснаження дошкільнят, їх готовність до школи залишається дуже сумнівною. Діти не можуть вчитися тільки тому, що цього хочуть дорослі. І не тому, що вони ледачі й неслухняні, а тому що вони діти. І біда не в тому, що вони нічого не набувають від такого передчасного навчання, а в тому, що втрачають надзвичайно важливі можливості, які відкриває перед ними дошкільне дитинство.

Дошкільний вік є унікальним і вирішальним періодом розвитку дитини, коли формуються основи особистості, воля і довільна поведінка, активно розвивається уява, творчість, загальна ініціативність. Проте всі ці найважливіші якості формуються не на навчальних заняттях, а у провідній і головній діяльності дошкільника – у грі.

Найбільш суттєва зміна, яку відзначають не тільки психологи, а й більшість досвідчених дошкільних педагогів, полягає в тому, що діти в дитячих садах стали менше і гірше гратися, особливо скоротилися (і за кількістю, і за тривалістю) сюжетно-рольові ігри. Дошкільнята практично не знають традиційних дитячих ігор і не вміють гратися. Як головну причину зазвичай називають брак часу на гру. Дійсно, в більшості дитячих

садків режим дня перевантажений різними заняттями, і на вільну гру залишається менше години. Однак і в цю годину діти, за спостереженнями педагогів, не можуть змістовно й спокійно гратися, не вміють і не хочуть гратися. Це дійсно так. Гра не виникає сама собою, а передається від одного покоління дітей іншому – від старших до молодших. Нині цей зв'язок дитячих поколінь перервано (різновікові дитячі співтовариства – у сім'ї, дворі, квартирі – лише виняток). Діти ростуть серед дорослих, а дорослим ніколи гратися, та вони й не вміють цього робити і не вважають важливим. Якщо вони і займаються дітьми, то вчать їх. У результаті гра йде з життя дошкільників, а разом з нею йде і саме дитинство.

Згортання гри в дошкільному віці негативно відбивається на загальному психічному та особистісному розвитку дітей. Як відомо, саме у грі найбільш інтенсивно розвиваються мислення, емоції, спілкування, уява, свідомість дитини. Перевага гри перед будь-якою іншою дитячою діяльністю полягає в тому, що в ній дитина сама, добровільно підпорядковується певним правилам (відкритим або заданим в ігровій ролі), причому саме виконання правил приносить максимальне задоволення. Це робить поведінку дитини осмисленою й усвідомленою, перетворює її з довільної у вольову. Тому гра, залишаючись максимально вільною і привабливою для дитини діяльністю, стає школою довільної поведінки, вчить її досягати мети (нехай поки що ігрової), долати свої імпульсивні бажання. Гра наводить лад у голові дитини, допомагає їй зрозуміти себе і своє ставлення до світу. Це практично єдина галузь, де дошкільник може проявити свою ініціативу і творчу активність. І в той же час саме у грі діти вчаться контролювати й оцінювати себе, розуміти, що вони роблять, і (напевно, це головне) хотіти діяти правильно.

Ставлення сучасних дошкільнят до гри, – а значить, і сама ігрова діяльність – істотно змінилися. Незважаючи на збереження і популярність деяких ігрових сюжетів (хованки, квача, доньки-матері) з гри відходить «правило доцільності»: діти в більшості випадків не знають правил гри і не вважають обов'язковим їх виконання. Звичайно, це не означає, що сучасні діти не опановують правила поведінки – побутові, навчальні, комунікативні, дорожнього руху тощо. Однак ці правила виходять іззовні, з боку дорослих, а дитина змушена приймати їх і пристосовуватися до них. Головна ж перевага ігрових правил полягає в тому, що вони добровільно і відповідально приймаються (або породжуються) самими дітьми, тому в них уявлення про те, що і як треба робити, злиті з бажаннями та емоціями. У розгорнутій формі гри діти самі хочуть діяти правильно. Вилучення таких правил із гри може свідчити про те, що в сучасних дітей гра перестає бути «школою довільної поведінки».

Проте ніяка інша діяльність для дитини 3–6 років виконати цю функцію не може. Адже довільність – це не тільки дії за правилами, це усвідомленість,

незалежність, відповідальність, самоконтроль, внутрішня свобода. Втративши гру, діти не набувають усього цього. В результаті їх поведінка залишається ситуативною, мимовільною, залежною від навколишніх дорослих. Спостереження показують, що сучасні дошкільнята не вміють самі організувати свою діяльність, наповнити її змістом. У більшості з них не розвинена уява, відсутня творча ініціатива і самостійність мислення. А оскільки дошкільний вік є оптимальним періодом для формування цих найважливіших якостей, важко плекати ілюзії, що всі ці здібності виникнуть самі собою потім, у більш зрілому віці.

Бідність і примітивність гри згубно відбивається і на комунікативному розвитку дітей. Спілкування дошкільнят відбувається в основному у спільній грі. Саме спільна гра – її правила, сюжет, розподіл ролей тощо – є головним змістом спілкування дітей. Граючись і виконуючи різні ігрові ролі, вони вчаться бачити події з різних позицій, враховувати дії та інтереси інших, дотримуватися норм і правил спілкування. Дошкільнята, які не вміють гратися, не можуть змістовно спілкуватися, вони не здатні до спільної діяльності, не цікавляться потребами й проблемами однолітків. Наростають прояви агресивності, відчуженості, ворожості до однолітків. Діти можуть просто так, без особливої причини боляче вдарити товариша головою об стіну, тягати за волосся, відняти іграшку, образити, не відчувачи особливих переживань. Неважко уявити, які наслідки (в тому числі соціальні) можуть мати подібні дитячі «витівки».

Тим часом і батьків, і вихователів, як правило, мало хвилюють ці проблеми. Головним показником ефективності роботи дитячого садка і благополуччя дитини вважається ступінь «готовності до школи», яка виражається в умінні рахувати, читати, писати і виконувати інструкції дорослого. Така «готовність» не тільки не сприяє, а й перешкоджає нормальному шкільному навчанню: переситившись примусовими навчальними заняттями в садку, діти часто не хочуть іти до школи або втрачають інтерес до навчання вже в молодших класах. Переваги раннього навчання позначаються тільки в перші 2–3 місяці шкільного життя: таких «готових» дітей вже не треба вчити читати і рахувати. Але як тільки потрібно проявити самостійність, допитливість, здатність вирішувати і думати – ці діти пасують і чекають вказівок дорослого. Чи треба говорити, що така пасивність, відсутність інтересів і самостійності, внутрішня пустота матиме вельми сумні результати не тільки в школі.

Висновки. Дитинство – це не тільки щаслива і безтурботна пора життя людини. Це ще й період найбільш інтенсивного формування особистості. Те, що не склалося в дитячі роки, вже неможливо «увіпхнути» у дорослу людину. Треба розуміти, що позбавляючи малу дитину гри і натомість змушуючи її вчитися, ми забираємо у неї дитинство, а значить крадемо у неї цілий світ дитячих переживань, прагнень, відносин і позбавляємо її можливості стати повноцінною людиною.

Література

1. Про організацію освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах : інструктивно- методичні рекомендації (додаток 1 до листа МОН України від 20.05.2015 р. № 1/9-249) [Текст] // Дошкільне виховання. – 2015. – № 7.
2. Смирнова О. О. Играть или учить [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.portal-slovo.ru/press_school_education/39165.php